Milano - una bella passeggiata: note de călătorie

Dr. arh. Florin-Ady Rădulescu

Lungi sunt drumurile Italiei și multe. Oriunde ai fi, vezi istorie, simți cultura, regăsești locuri știute din cărți de istoria artei și arhitecturii. Pășești pe unde au pășit personalități și caractere. Te intrebi cum a fost? Cum au reușit să–și ridice Romanicul, mai puțin Goticul, să-și propună Renașterea, și să-și salveze identitatea. Vă invit puțin câte puțin de-a lungul câtorva întâlniri să descoperim nu neapărat locuri comune istoriei, ci să ne plimbăm cu gândul prin locuri inedite descoperite de mine, în ultimii ani petrecuți în Italia. Vor fi întâlniri cu arcele, pietrele, bolțile, porțile și piețele Italiei.

il Duomo

Strada in Brera

MILANO – LOCURI

Milano, orașul cu care m-am imprietenit aproape 11 ani. Oraș eterogen, puțin dezordonat, creat în perioada medievală, alunecător în mentalități, bogat în istorie, superficial în dezvoltarea periferiei anilor '50-'60, încrezător în cultură, vizionar în modă, nu își dezvăluie cu multă ușurință părțile ascunse turistului obișnuit care se vede obligat să alerge de colo colo încercând să-i simtă aerul.

Eu nu sunt turistul sunt localnicul .. te obligă să-l cauți. Este o ființă asemănătoare cu noi……acest oraș respiră, iubește, doarme, muncește… și din când în când comunică cu cei care își doresc acest lucru…

Îl descoperi cu greu, cu curiozitate, cu răbdare și atenție privindu-l și când plouă și atunci când strălucește blând și calm. Găsești de toate. Oraș al contrariilor. Antic și modern, progres și locuri uitate, cultură, artă, muzică și kitch, arhitectură și NU, ideologii și comportamente sociale diverse.

Este un oraș cu stimuli… stimulant pentru cine are ceva de învățat din bine și din rău și care ar ști fără superficialitate să-l… descopere.

Locuri cu multă istorie, acțiune, actualitate, cu mister și șmecherii.

Zona Brera – zona pietonală, sinonimul italian al cartierului Latin (parizian), magazinul de mobilă de artă, dar și cel în care se vinde săpun cu flori de câmp la gram mai scump și la kilogram mai ieftin. Bineînțeles cu arome uitate de plante lombarde colorate, găsim micul *il ristorante* cu măsuțe pe partea cealaltă a străzii lipite de calcan, pictorul cu șevalet care vinde fațade de biserici și portrete de japonezi grăbiți, pinacoteca Brera, cu o bisericuță prinsă între două case și în care

Galeria V. Emanuelle

intri pe o stradă și ieși în alta, *San Satiro* – biserică fără altar capodoperă a lui Bramante (altarul este pictat pe un perete vertical în continuarea perspectivei la un punct de fugă cu ultimii stâlpi ale celor două nave, nefiresc, și minunat), pe care o voi descrie detaliat în altă prelegere.... galerii de artă nouă greu de digerat pentru un nepregătit, anticariate cu cotoare de cărți rare, tocite și scumpe, iar seara în amurg, pe străduțe întâlnești magi și prezicătoare bineînțeles neadevărate dar care te fac să crezi că mâine vei câștiga dragostea cuiva, sau lozul cel mare la loteria viselor de vânt... ce-ți ghicesc, dacă vrei, ce-ai făcut în ultimii zece ani, dacă ești iubit sau vei fi bogat.

Cupola centrală
Galeria Emanuelle

Pe toți acesti magi vopsiți și îmbrăcați mult prea colorat, îi vezi așezați cuminți la măsuțe șoptind aburi și vălătuci, cu lumini și umbre de lumânări din alte vremi.

Parfum de bețișoare orientale, vânzători africani și indieni cu obiecte din argint lemn și abanos.

Pe aproape, găsim piața și *la chiesa San Marco*, cu fațadă din cărămidă roșie rămasă de demult, gotic târziu, (aici Mozzart a cântat la orga la un moment dat în tinerețea sa), fațada cu vitraliul central circular din piatra cioplită, (*il rossone*), fațada pe care o vedeți schițată, în graba plimbării.

Piața și biserica San Marco

Te plimbi... molcom, rar, calm, apoi dacă mai poți să mergi, o să ajungi lângă așezământul (desenat și realizat tot de Bramante), *Santa Maria delle Grazie* biserică bombardată de americani cu puțin timp înainte de terminarea războiului, când Benito Mussolini credea că poate împărți ca și alții, multora și omenirii, visuri la fel ca și magicienii din Brera, dar ca și alții de azi, locul, unde după bombardament nu mai rămăsese decât peretele cu pictura lui Leonardo da Vinci... *Cina Cea de Taina* ... restul ... ars, căzut și distrus ... Oare de ce ... ?

Miracol sau ... altceva....? Găsești acum *Cina Cea de Taina* a lui Leonardo da Vinci cea mai renumită pictură a tuturor timpurilor referință a momentului de dinaintea răstignirii. Începută la 1495 și terminată la 1498 biserica *Santa Maria delle Grazie* restaurată de curând în totalitate, (am norocul să o văd refăcută acum, ce minunat, dar și atunci în 1992 înainte de restaurare așa cum o lăsase Leonardo, și vremea), așezământ dominican idealizat de către Bramante care a construit absida principală lăsându-și semnul renașterii proprii spațiale.

Acum, chiar ar fi bine să ne odihnim... o bancă, porumbei, lume multă, turiști, o limonadă și picioare umflate de drum bătut și de cale lungă.

Să respirăm încet liniar și adânc, ... hai să plecăm... din nou ...ușurel, dar ce monument vedem... ? Ah, da, iată, *il Castelo Sforzesco,* reședința nobiliară și de apărare cu porți vechi de intrare ale orașului, locuri acum devenite centrale *Porta Ticinese*, *Porta Romana*, *Porta Venezia*, *Porta Vercellina*, denumite după direcția

Intrare
in castel Sforzesco

Castel Sforzesco

spre care se pleca din Milano. Vom vorbi, altădată despre piețele principale căci piețele, toate piețele din Milano sunt cu totul altele decât cele venețiene sau cele ale Romei... tot atît de multe ca și străzile, de multe ori două străzi intersectate formează o piață, orice loc puțin mai larg pe o stradă italianul o denumește tot piață. Vă voi plimba cu gândul prin piața în care se găsește *il teatro della Scala*, cu multă istorie muzicală a liricii universale, începând din 1778, uimitor de roșu și de catifelat înăuntru, demn și sobru la exterior, (aici am tresărit cu, *La Traviata*, și cu *Nabucodonosor*), piața unde vedem statuia lui Leonardo da Vinci, impozantă și măreață, parcurgem *La Galleria Vittorio Emanuelle II*, măiestrie cruciferă de arhitectură din fier și sticlă secol 18, vom păși pe strada creatorilor de modă, *la via Monte Napoleone*, unde magazin lângă magazin atingi ... atenție doar cu ochii, *Versacce, Krizia, Ferré, Dolce Gabbana*, dar, să nu atingem doar cu ochii așa cum vă doresc, ci cu buzunarele, de aceea vă invit să plecați în această direcție cu prietena sau cu soția... va avea... sigur grijă și cu siguranță să nu plece de aici cu sacoșa goală... !

Ne vom plimba (în alt eseu) și prin periferie spre sud, *la Certosa di Pavia - il Convento* așezământ franciscan (25 km. de Milano), la vest, spre abația *della Chiarravale*, și chiar puțin mai departe spre localitatea *Vercelli* cu celebra piața care se simte transformata din renascentista spre baroc și în *Magenta* zona celebră pentru bătălia lui Napoleon cu austriecii, câștigată de francezi.

Zona centrală Galerie Emanuelle

Il Palazzo Reale

Intrare Galeria Emanuelle dinspre piața Duomo

Naviglio intră în Milano

Naviglio spre ieșire Milano

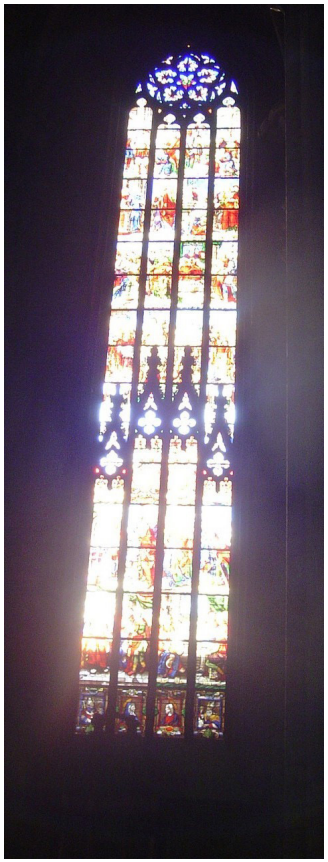
Piața și Chiesa San Babila

Detalii fațada

Il Duomo
spre via Montenapoleone

il Duomo vitraliu interior

Nu întîmplător am lăsat în partea finală prezentarea simbolului orașului, catedrala, *il Duomo*, și a zonei adiacente acestuia. Mă gândesc să vă vorbesc mai mult altă dată, nu acum, despre acest simbol milanez. Amintirile sunt legate despre acel moment, al plimbării. În dreapta impozantului monument, *il Duomo* se găsește fațada principală, de anvergură a palatului regal, (*il Palazzo Reale*), și, aici micul Mozzart în adolescență târzie cu sora și tatăl au avut câteva recitaluri pentru nobilimea lombardă.

Acum.... *il DUOMO di Milano*

L-am văzut prima dată într-o zi ploioasă de toamnă târzie cu umbrele de oameni grăbiți, cu rafale de vânt și nori negri de bici cu șficuială plesnită. Nu m-am mirat că-l văd acolo. Îl știam... da... de la cursul de istoria arhitecturii al domnului profesor Curinschi.

Îl văd schimbat, cu alți ochi, acum sunt arhitect... atunci, eram student.

Este alb laptos cu marmura lui adusă în primăvara anului 1386 din cariere alpine ale zonei *Lago Maggiore* cu pietre plimbate pe rîul *Ticino* și apoi, prin canalele prin care intră râul *Naviglio* în cetate (râușorul care trece mezin și puțin pe de o parte prin acest oraș lombard).

La început *il Duomo* nu era așa cum îl vedeți acum, în poze și fotografii.... Sau l-ați văzut adevărat...poate, prin desene figurate de artiști anonimi. S-a început construcția pe locul unei alte biserici de ev mediu târziu, *Santa Maria Maggiore*.

Il Duomo pardoseala și detaliu

Dedicata Sfintei Fecioare este o construcție grandioasă cu o suprafață de aproape 11.700 mp (numai San Pietro – Vatican și Domul din Seviglia îi sunt superioare ca suprafață).

Are 157m. lungime si 92m. lărgime, cu 135 de turnulețe. Partea superioară cea în care se găsește *la statua della Madonnina,* acoperită cu aproape 3900 fâșii de aur, ajunge la 108,50m. acolo sus pe acoperiș. A fost așezată la 1770. Cel mai înalt punct pînă la apariția construcțiilor de după război. În vârfurile turlelor stau nemișcate statui de sfinți și cardinali papali. Stau acolo sus rigizi și privesc muritorii. Pe noi, toți!

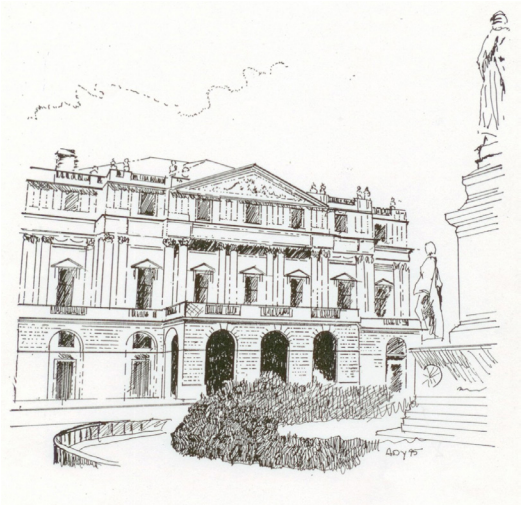
Sunt 3500 dintre care 96 de giganți care depășesc 8m înălțime. Sunt bine prinși de picioare, și oricum cutremure, acolo, nu sunt.

Câteva fără însemnătate istorică acum 700 de ani. Un noroc pentru ei de a fi așezat prin case si palate tavane de lemn și bolți zidite de piatră. Au lucrat această catedrală până în toamna lui 1418, destul, atunci, când a fost prima inaugurare căci de - a lungul vremii a mai fost renovată lărgită, lungită, transformată chibzuit.

Porțile principale de intrare actuale sunt lucrări recente ale începutului de secol XX, (1906) ale căror imagini în bronz și alamă le vedeti alăturate, vă rog să vă apropiați, care exprimă în partea dreaptă bucuria, iar aceea din stânga durerea.... căci, au și ei pe ale lor ... și bucuria și durerea...!

Întreaga fațadă principală prezintă în bazorelief personaje biblice în

Milano-Palazzo Reale

Milano-passeggiata teatro della Scala

secvențe al cărui fir rămâne greu de dezlegat. Spuneam că nu am fost mirat, când am urcat scările de la metrou și l-am văzut acolo, așezat în piață, alb nisipos cenușiu cu cerul gri albastru drept brăzdat de șficuire noroasă și vânt răsucitor. Sublinez acest lucru pentru că atunci când am intrat înăuntru am trăit un sentiment ciudat de mirare, de fugă în mine însumi, de necuprins. Până și semîntunericul contează. Este atât de mare privită de jos în sus. Sunt 60-80 de metri, în care ochii nu-și găsesc liniștea. Mă simt actor și spectator al infinitului. Construcția a trecut prin romanic cu meșterii pietrari despre care tot vorbim prin gotic și apoi renaștere, baroc și clasic...! Mult și puțin de la fiecare stil. Pare un gotic considerat târziu mai mult francez decât italian.

Milano-passeggiata Santa Maria delle Grazie

Nu sunt puncte de referintă, pereții laterali ale navelor (sunt cinci nave) par a se distanța, bolțile par a se înălța pe măsură ce parcurgi transeptul central, capul este de prea mult timp dat pe spate, mă doare ceafa. Absida, are trei ferestre cu vitralii gigantice, aici vedem trei ferestre tip circular, cea din mijloc este considerată cea mai mare fereastră circulară de absidă din lume. Poate noi arhitecții privim altfel măreția altor vremi și ne mirăm de detalii, de pardoseala de marmură care acum 500 de ani se tăia cu viscere de boi uscate și sărate. Cum, anume.. ?

Uite așa... crrrrr, ... crrrrr... În sus și în jos și gata piatra era tăiată. Și este atât

Milano-passeggiata Santa Maria delle Grazie

de perfectă pardoseala de marmură. Și este atât de dreaptă. Suprafața am menționat-o mai sus.

Imaginile îmi rămân și demonstrează măreția locului care te face să te simți mic în fața lui Dumnezeu.

Vitraliul, element decorativ dar și filtrant al semiobscurului. Demontate au fost, toate vitraliile în perioada ultimului război european și ascunse pentru a fi păstrate. Grija pentru trecut. Pentru al lor!

Piatra stâlpilor lustruită de milioane de mâini. Și fiecare din ei, din acești stâlpi cântărește 3200 de tone, de piatră, așezată bucată cu bucată una peste alta. Acum orga nu sună. Și dacă ar suna chiar nu mi-ar plăcea, vreau puțină contemplație în liniște... calc apăsat încet să nu trezesc din mine amorțirea.... Moliciunea și lenea care mă cuprinde uitându-mă iarași în jur.... n-am nicio treabă ... oricum am rămas fără serviciu, de luni mă apuc să caut altceva... și poate chiar să mai slăbesc...ar fi mai bine...!

Sunt decis să vă destăinui ceva important, aici în această catedrală, corsicanul francez, Napoleon a ales să fie încoronat rege al Italiei...alpine, căci Italia nu era încă aceea definită ulterior de către Garibaldi.

Orga a reînceput. Blând... Dar când sună, piatra stâlpilor are o vibrație, vă invit să o încercați, atunci când veți ajunge să atingeți cu mâna una din coloane. Poate că vibrăm chiar și noi dar senzația este stranie, acest stâlp, un colos de piatră care cântă, calm și rece liturghia atâtor secole. Și cântul bronzului de clopote continuă...pare lent, moale și blazat.

Te regăsești cu greu, îți bate inima mai tare, te miri de toate și de tot.

În acest moment biserica este aproape goală, poate și vremea îi ține pe

Piața Il teatro della Scala

turiști prin cafenele, iar pe credincioșii cei catolici pe la casele lor. Altarul se vede dinspre ușă, de departe, ușor aburit, flancat circular de vitraliile albastre deja menționate.

Misterul lui Dumnezeu. Plimbarea se apropie de sfârșit.

Mă întorc în lumea noastră, aprind două lumânări, mă închin și plec. Mă gândesc la ai mei, acasă.... la București.

Acum, aș vrea să – i am lângă mine... pe toți ...iar gemenii mei nu au împlinit încă un an...

Acum afară este rece.. poate .. o cafea caldă și o brioșă parfumată ar fi cel mai bun lucru.

Să vedem...!

San Donato - Milano aprilie 2002

arhitect ady radulescu

Post Scriptum peste ani... Revenire.. suntem acum în 2015....

De atunci, de câte ori ajung în centrul orașului îmi aduc aminte de aceste momente de început. Tot ce v-am spus mai sus, a fost așa..așa de adevărat, de atunci, la început.

Copii au crescut. Și noi pe lângă ei. Tot timpul cred că mai văd și alte lucruri pe care altă dată nu le-am văzut, dar nu este așa, le revăd altfel, ochii mei devin obosiți de timp..clipele din urmă rămân însă, aceleași.

Acum în 2015 orașul meu, gazdă pentru atâta vreme, Milano nu mai este așa… cum l-am cunoscut EU in 1992.. când veneam tânăr arhitect deja diplomat.

Acum, Milano, este altfel.. mult mai cosmopolit ..colorat în fizionomii dar și în mentalități, nu numai pentru acei conaționali sosiți odată cu intrarea noastră în Europa.

Aud vorba mea de naștere dulce .. se aude românește .. mai peste tot.. atât în centru cât mai ales în zonele limitrofe.. sunt trecători vorbind românește, acum nu se mai aude strigător de tare manele pe telefoane mobile ca prin anii 2000…se aude însă vorbindu-se tare românește…! chiar cu țipete.. păcat…! Chiar…unde sunt anii mei… AICI…?

off…cu greu mă întorc la memoria timpului .. timpul trecut apropiat.. mult a trecut…mai mult decât trecut…! aproape prezent…! Voi veni în curând și cu băietii mei sperând să înțeleagă necesitatea alegerilor mele… de a întoarce familia atunci, în țara..românească…

o să mai scriu.. vă las cu bine… !